

Pogojna obsodba in nekateri kritični pogledi na njeno ureditev

Sanja Alaber

Namen prispevka:

Namen prispevka je prikazati ureditev pogojne obsodbe in trend njenega izrekanja po slovenskih sodiščih ter prikazati njeno (ne)učinkovitost in opozoriti na problematiko (ne)preklica pogojne obsodbe.

Metode:

Prispevek je nastal na podlagi pregleda različnih strokovnih in znanstvenih virov ter analize statističnih podatkov, pridobljenih s strani Statističnega urada RS in Vrhovnega sodišča RS.

Ugotovitve:

Statistični podatki kažejo, da je bilo v letu 2011 izrečenih 5947 pogojnih obsodb, medtem ko so sodišča pogojno obsodbo z varstvenim nadzorstvom izrekla le v 114 primerih. Gre za uveljavljeno kaznovalno politiko slovenskih sodišč, ki tekom letom bistveno ne odstopa. Splošno prepričanje je, da ima pogojna obsodba odvratilni učinek od ponovne izvršitve kaznivih dejanj ter da že s samim izrekom doseže svoj namen, in sicer prevzgojo obsojenih oseb, kljub temu, da raziskava o učinkih pogojne obsodbe na storilce kaznivih dejanj do sedaj pri nas še ni bila opravljena. Večji učinek na storilce ima vsekakor pogojna obsodba z varstvenim nadzorstvom, katera pa se izreka redko, predvsem ker varstveno nadzorstvo za sodnike predstavlja dodatno obremenitev. Rešitev je v vzpostavitvi probacijske službe, katera bi prevzela administrativno in nadzorstveno delo izvrševanja pogojnih obsodb z varstvenih nadzorstvom in s tem razbremenila sodišča.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Gre za izviren prispevek, saj kljub pogostosti izrekanja pogojne obsodbe njena problematika z vidika, ki ga predstavljam v prispevku, še ni bila obravnavana. Prispevek je namenjen strokovni javnosti ter daje izhodišče za nadaljnje raziskovanje o (ne)učinkovitosti tega instituta.

Ključne besede:

pogojna obsodba, varstveno nadzorstvo, sodniško odločanje, hrvaški probacijski sistem

1 Uvod

Pogojna obsodba kot opozorilna sankcija predstavlja primat med kazenskimi sankcijami, saj je po statističnih podatkih najpogosteje izrečena kazenska sankcija pri nas. Njen nastanek je bil pogojen z ugotovitvami raziskav o negativnih vplivih kratkotrajnih kazni zapora, neučinkovitosti zaporskega sistema ter prenapolnjenosti zaporov. Z uvedbo se je smatrala za kaznovalni ukrep, katerega namen je prevzgoja obsojenih oseb, ta pa naj bi se dosegel že z izrekom pogojne obsodbe in določitvijo preizkusne dobe. Ali je pogojna obsodba tudi dejansko učinkovita, ni povsem jasno, saj raziskave o njeni učinkovitosti pri nas še ni bilo opravljene. Kazenski zakonik (KZ-1) med opozorilnimi sankcijami ureja tudi pogojno obsodbo z varstvenim nadzorstvom, vendar se sodišča za izrek varstvenega nadzorstva v času preizkusne dobe odločajo poredkoma, čeprav izvrševanje nadzorstva v času trajanja preizkusne dobe daje pogojni

obsodbi že v osnovi vsebuje večjo težo. V prispevku so poleg obstoječe ureditve pogojne obsodbe in pogojne obsodbe z varstvenim nadzorstvom prikazani trendi njunega izrekanja pri nas in predstavljeni nekateri kritični pogledi na trenutno stanje slovenske kaznovalne politike.

2 Pogojna obsodba

2.1 Pojem pogojne obsodbe

Pogojna obsodba spada med *opozorilne* oz. *opominjevalne* ali drugače imenovane *admonitivne*¹ sankcije, s katerimi se kazenskopравни sistem poskuša izogniti negativnim učinko² kratkotrajnih zapornih kazni. Izrekanje opozorilnih sankcij je primerno za lažja kazniva dejanja, katera se izrekajo tistim posameznikom, ki so prvič v kazenskem postopku ter za katere sodišče smatra, da jih bo že sam izrek pogojne obsodbe odvrnil od nadaljnjega kriminalnega delovanja (Selinšek, 2009).

Ker ima pogojna obsodba naravo opozorila, ne omejuje pravic in svoboščin obsojenca, zaradi česar jo nekateri uvrščajo med *parapenalne oziroma parakazenske sankcije*. Temeljni razlog je v odsotnosti represivnega elementa in dejanske učinkovitosti, ki je značilna za klasično kazen. Pogojna obsodba omogoča lažjo in učinkovito resocializacijo storilca, je družbeno in pedagoško opravičljiva ter spodbuja storilca, da se z lastno prizadevnostjo uspe obdržati na ravni moralno pravnih zahtev družbe (Merc, 1993). Prvotno se je pogojna obsodba razvijala v okviru t. i. kontinentalnega sistema, ko se je uporabljala le kot poseben način izrekanja kazni, kasneje pa se je uveljavila kot samostojna kazenska sankcija (Bele, 2001).

Generalna prevencija opozorilnih sankcij je šibka, medtem ko je izrazito poudarjena njihova specialno preventivna naravnost. Opozorilne sankcije vsebujejo družbeno grajo in negativno socialnoetično oceno kaznivega dejanja ter storilca, njihov cilj pa je odvrčanje storilca od nadaljnjega izvrševanja kaznivih dejanj in varstvo družbe. V kolikor je ta cilj opozorilnih sankcij uspešen, se ta način kaznovanja smatra za bolj humanega od uporabe kazni (Selinšek, 2009).

Z uveljavitvijo se je pogojna obsodba smatrala za eno sodobnejših vrst kazenskih sankcij, katera na storilce prevzgojno učinkuje že z njenim izrekom. Kljub dejstvu, da je njena pozitivna učinkovitost vprašljiva, saj raziskave, ki bi proučevala njene učinke na povratništvo in stopnjo kriminalitete, še niso bile opravljene, statistični podatki kažejo na splošno in trdno prepričanje sodstva o njenih pozitivnih učinkih.

2.2 Ureditev pogojne obsodbe v Kazenskem zakoniku (KZ-1)

Pogojna obsodba je urejena v poglavju o *opozorilnih sankcijah*³, v 57. – 62. členih Kazenskega zakonika (v nadaljevanju: KZ-1). Po prvem odstavku 57. člena KZ-1 sme sodišče ob pogojih, določenih v KZ-1, izreči storilcu pogojno obsodbo namesto kazni, s katero mu določi kazen, ki pa ne bo izrečena, v kolikor obsojenec v roku, ki ga določi sodišče (t. i. *preizkusni dobi*), ne stori novega kaznivega dejanja. Preizkusna doba sme trajati najmanj eno leto in največ pet let. Pogoj za izrek pogojne obsodbe je, da sodišče storilcu določi kazen zapora do dveh let ali denarno

¹ Admonitio = lat. opomin, svarilo.

² Kot npr. razdor družine, izguba zaposlitve, manj nevaren storilec se v stiku z obsojenci lahko naleze kriminalnih navad ipd.

³ Poleg pogojne obsodbe med opozorilne sankcije spadata tudi pogojna obsodba z varstvenim nadzorstvom in sodni opomin.

kazen (prvi odstavek 58. člena KZ-1), medtem ko izrek pogojne obsodbe ni možen za kazniva dejanja, za katera je predpisana kazen zapora najmanj treh let (drugi odstavek istega člena). Pogojna obsodba tako vsebuje opozorilo in grožnjo storilcu, da bo pogojna obsodba preklicana in določena kazen izvršena, v kolikor bo pogojno obsojeni v preizkusni dobi storil novo kaznivo dejanje (Selinšek, 2009).

Sodišče pri izreku pogojne obsodbe upošteva (1) osebnost storilca, (2) njegovo prejšnje življenje, (3) njegovo obnašanje po storjenem kaznivem dejanju, (4) stopnjo kazenske odgovornosti in (5) druge okoliščine, v katerih je dejanje storil (tretji odstavek 58. člena KZ-1), predvsem pa dejstvo, da bo izrek pogojne obsodbe odvrnilo obsojenca od nadaljnega kriminalnega vedenja.

2.3 Ureditev pogojne obsodbe z varstvenim nadzorstvom v Kazenskem zakoniku (KZ-1)

Posebna oblika pogojne obsodbe je pogojna obsodba za varstvenim nadzorstvom (63. – 66. členih KZ-1). Zanj je značilno, da so k splošni obliki pogojne obsodbe, ki je značilna za kontinentalni sistem, dodani elementi anglosaškega sistema (*probation*), za katerega je značilno, da sodišče storilcu, ki ga je spoznalo za krivega kaznivega dejanja, izrekanje kazni odloži in ga za določen čas postavi pod nadzorstvo. Glede na ureditev pogojne obsodbe z elementi anglosaškega kazenskopravnega sistema (varstveno nadzorstvo) v KZ-1, imamo pri nas t. i. mešani sistem pogojne obsodbe (Bele, 2001).

Na podlagi 63. člena KZ-1 sme sodišče ob pogojih, podanih v KZ-1, odločiti, da bo storilec, ki mu je bila izrečena pogojna obsodba za določen čas med preizkusno dobo, pod varstvenim nadzorstvom, v kolikor sodišče spozna, da je storilcu med preizkusno dobo potrebna kakršnakoli oblika nadzorstva (pomoč, nadzor ali varstvo). Hkrati z izrekom pogojne obsodbe z varstvenim nadzorstvom lahko sodišče odredi tudi eno ali več navodil, po katerih se mora obsojenec ravnati. Pri izbiri navodil sodišče upošteva predvsem (1) storilčevo starost, (2) njegove psihične lastnosti, (3) nagibe, iz katerih je storil dejanje, (4) osebne razmere, (5) njegovo prejšnje življenje, (6) okoliščine, v katerih je storil dejanje in (7) njegovo obnašanje po storjenem kaznivem dejanju, pri tem pa mora skrbeti, da z izbiro navodil ne prizadene obsojenčevega dostojanstva ali da navodilo obsojencu ne povzroča posebnih težav. Izbira navodil niso v prosti presoji sodišča, ampak so taksativno naštetja v tretjem odstavku 65. člena KZ-1⁴.

Varstveno nadzorstvo opravlja svetovalec, ki ga določi sodišče in katerega naloga je, da obsojencu pomaga in nadzira izpolnjevanje navodil, ki mu jih je izreklo sodišče⁵. Položaj in delo svetovalca podrobneje urejata Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1-UPB1, Ur. list RS, št. 110/2006, s spremembami št. 76/2008, št. 40/2009, št. 9/2011-ZP-1G, št. 96/2012-ZPIZ-2 in št. 109/2012) in Pravilnik o izvrševanju varstvenega nadzorstva (Ur. list RS, št. 85/2009). Sodišče, ki je obsojencu izreklo pogojno obsodbo z varstvenim nadzorstvom, pošlje sodbo z razpoložljivimi podatki o obsojenčevi osebnosti pristojnemu centru za socialno delo po

⁴ (1) Zdravljenje v ustreznem zdravstvenem zavodu, s soglasje tudi zdravljenje odvisnosti od alkohola in drog; (2) obiskovanje ustrezne poklicne, psihološke ali druge posvetovalnice; (3) usposabljanje za poklic ali sprejetje zaposlitve, ki ustreza obsojenčevemu zdravju, sposobnostim in nagnjenju; (4) poraba dohodkov v skladu s preživninskimi dolžnostmi; (5) prepoved druženja z nekaterimi osebami; (6) prepoved približevanja žrtvi ali kakšni drugi osebi in (7) prepoved dostopa na posamezne kraje.

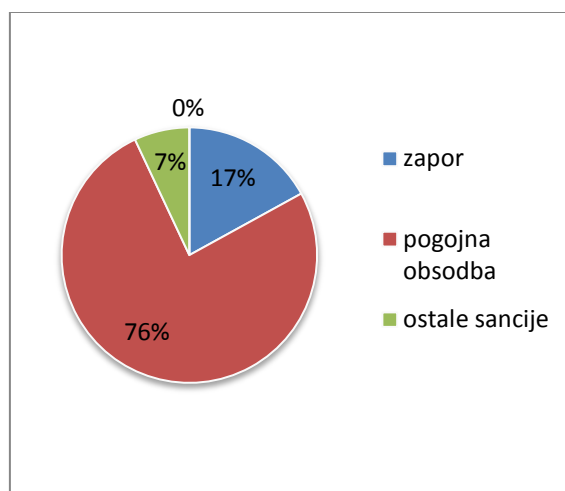
⁵ Svetovalec mora (1) s pomočjo in nadzorstvom ter praktičnimi napotki in nasveti za uresničevanje navodil sodišča prispevati k temu, da obsojenec v prihodnje ne bo storil novega kaznivega dejanja; (2) opravljati dolžnost iz prejšnje točke in vzdrževati stike z obsojencem obzirno ter tako, da ne bo obsojenec zaradi tega izpostavljen neprijetnostim ter (3) občasno poročati sodišču o opravljanju varstvenega nadzorstva, predlagati spremembo ali odpravo navodil ter ustavev nadzorstva (drugi odstavek 66. člena KZ-1).

nastopu njene pravnomočnosti, center pa v 30 dneh po prejemu sodbe sodišču predlaga svetovalca⁶, ki bo varstveno nadzorstvo izvrševal. Delo svetovalca poteka tako, da po prejemu sklepa sodišča o imenovanju pozove obsojenca na razgovor v zvezi s pripravo načrta varstvenega nadzorstva, nakar z obsojencem sklene pisni dogovor, kateri mora vsebovati načrt vsebinskega in časovnega izpolnjevanja navodil. Naloga svetovalca so tudi redni osebni stiki z obsojencem (najmanj enkrat mesečno) ter poročanje pristojnemu sodišču (zaključno poročilo mora svetovalac sodišču poslati v roku petnajst dni po izteku preizkusne dobe ali po ustavitvi tega ukrepa).

Svetovalac med izvrševanjem varstvenega nadzorstva pomaga obsojencu reševati tudi osebne, družinske in druge težave, predvsem pa tiste v zvezi z izpolnjevanjem navodil, ki jih je odredilo sodišče. Če ima obsojenec težave v zvezi z zaposlitvijo, nastanitvijo, zdravljenjem ali izobraževanjem, se svetovalac razen s pristojnim centrom poveže še z ustreznimi organi, podjetji in drugimi organizacijami, ki obsojencu lahko nudijo potrebno pomoč⁷. Pravilnik pri varstvenem nadzorstvu predvideva tudi *pomočnika prostovoljca*, za imenovanje katerega je potreben predhoden javni poziv⁸.

2.4 Statistični prikaz izrekanja pogojne obsodbe in pogojne obsodbe z varstvenim nadzorstvom v Sloveniji

Kljub medijski pozornosti zaporu kot temeljne kazenske sankcije, statistični podatki kažejo, da je najpogostejša kazenska sankcija pri nas ravno pogojna obsodba. Spodnji graf prikazuje pogostost izrekanja pogojne obsodbe v primerjavi z izrekom zaporne kazni ter ostalih kazenskih sankcij.

Graf št. 1: Izrečene kazenske sankcije v letu 2012

Iz grafa so razvidni podatki za leto 2012, medtem ko se število izrečenih pogojnih obsodb tekom let bistveno ne razlikuje. Iz spodnje tabele je razvidno, da je bilo v letu 2006 izrečenih

⁶ Za svetovalca pri izvrševanju varstvenega nadzorstva je lahko imenovan strokovni delavec centra za socialno delo ali druga oseba, ki ima tri leta delovnih izkušenj na področju socialnega varstva ali na področju strokovnega dela s storilci kaznivih dejanj ter s predlogom centra za njegovo imenovanje soglaša

⁷ 145. člen ZIKS-1-UPB1 s spremembami.

⁸ Pogoji za imenovanje pomočnika svetovalca pa so (a) starost najmanj 20 let, (b) končana srednješolska izobrazba, (c) nekaznovanost za kazniva dejanja, ki se preganjajo po uradni dolžnosti, (d) primerne osebne lastnosti, (e) motivacija za delo in (f) nudenje pomoči in vzpodbudo obsojencu glede na lastno znanje in izkušnje.

5990 pogojnih obsodb, medtem ko se je v letu 2012 število pogojnih obsodb nekoliko povečalo (6638).

Tabela št. 1: Število izrečenih pogojnih obsodb v obdobju 2006 - 2012

Pogojna obsodba – SKUPAJ ⁹						
2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
5990	6672	6673	6401	6560	5947	6638

V letu 2012 je bilo največ pogojnih obsodb izrečenih za kazniva dejanja zoper premoženje (2678 pogojnih obsodb)¹⁰, nato sledijo kazniva dejanja zoper človekove pravice in temeljne svoboščine (617 pogojnih obsodb)¹¹, kazniva dejanja zoper pravni promet (602 pogojnih obsodb)¹², kazniva dejanja zoper javni red in mir (476 pogojnih obsodb)¹³, kazniva dejanja zoper življenje in telo (459 pogojnih obsodb)¹⁴, kazniva dejanja zoper zakonsko zvezo, družino in otroke (387 pogojnih obsodb)¹⁵, kazniva dejanja zoper človekovo zdravje (348 pogojnih obsodb)¹⁶ in kazniva dejanja zoper gospodarstvo (348 pogojnih obsodb)¹⁷.

Kljub pogostemu izrekanju pogojne obsodbe, takšen trend ne velja za pogojno obsodbo z varstvenim nadzorstvom, saj je bila ta opozorilna sankcija v letu 2012 izrečena le v 76 primerih. V obdobju od leta 2006 do 2012 pa je bilo največ pogojnih obsodb z varstvenim nadzorstvom izrečeno v letu 2011, ko so sodišča varstveno nadzorstvo izrekla kar v 114 primerih.

Statistika izrekanja pogojne obsodbe z varstvenim nadzorstvom po posameznih kaznivih dejanjih kaže, da je bilo v letu 2012 največ varstvenega nadzorstva izrečeno za kazniva dejanja zoper zakonsko zvezo, družino in otroke (v 23 primerih)¹⁸, temu sledijo kazniva dejanja zoper premoženje (v 19 primerih), kazniva dejanja zoper človekove pravice in temeljne svoboščine (v 9 primerih) ter kazniva dejanja zoper javni red in mir (v 8 primerih).

⁹ V te podatke so vštete tudi izrečene pogojne obsodbe z varstvenim nadzorstvom.

¹⁰ Največ pogojnih obsodb je bilo izrečenih za kaznivo dejanje tatvine (915 pogojnih obsodb), kaznivo dejanje goljufije (608 pogojnih obsodb) in za kaznivo dejanje velike tatvine (410 pogojnih obsodb).

¹¹ Največ pogojnih obsodb je bilo izrečeno za kaznivo dejanje ogrožanje varnosti, in sicer kar v 560 primerih.

¹² Za kaznivo dejanje ponarejanje listin je bilo v letu 2012 izrečenih kar 567 pogojnih obsodb.

¹³ Največ pogojnih obsodb je bilo izrečenih za kaznivo dejanje nasilništva (144 pogojnih obsodb) ter za kaznivo dejanje preprečitev uradnega dejanja ali maščevanje uradni osebi (95 pogojnih obsodb).

¹⁴ Pogojna obsodba je bila najpogosteje izrečena za kaznivo dejanje lahke telesne poškodbe (365 pogojnih obsodb).

¹⁵ Največ pogojnih obsodb je bilo izrečenih za kaznivo dejanje nasilja v družini (199 pogojnih obsodb), nato sledi kaznivo dejanje zanemarjanje otroka in surovo ravnanje (92 pogojnih obsodb) in kaznivo dejanje neplačevanje preživnine (90 pogojnih obsodb).

¹⁶ Iz navedenega poglavja kaznivih dejanj prednjači kaznivo dejanje neupravičene proizvodnje in prometa s prepovedanimi drogami, nedovoljenimi snovmi v športu in predhodnimi sestavinami za izdelavo prepovedanih drog (199 pogojnih obsodb).

¹⁷ Največ pogojnih obsodb je bilo izrečeno za kaznivo dejanje poslovne goljufije (165 pogojnih obsodb).

¹⁸ Vseh 23 pogojnih obsodb z varstvenim nadzorstvom je bilo izrečeno za kaznivo dejanje nasilja v družini.

Tabela št. 2: Število izrečenih pogojnih obsodb z varstvenim nadzorstvom v obdobju 2006 - 2011

Pogojna obsodba z varstvenim nadzorstvom							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Pogojna obsodba z varstvenim nadzorom - skupaj	67	63	56	62	95	114	76
Pogojna obsodba z varstvenim nadzorom z zaporno kaznijo	64	63	55	62	94	112	76
Pogojna obsodba z varstvenim nadzorom z denarno kaznijo	3	-	1	-	1	2	-

3 Nekateri kritični pogledi na sedanjo ureditev pogojne obsodbe

Pogojno obsodbo je glede na 51. člen KZ-1 mogoče izreči za vsa kazniva dejanja, medtem ko njen izrek omejujeta le določena zakonska meja ter predvidena pozitivna prognoza storilca. Zakonska meja je izražena z višino v zakonu predpisane kazni in z višino v sodbi določene kazni, pozitivna prognoza pa je podana, v kolikor sodišče oceni, da storilec v času trajanja preizkusne dobe (ter tudi po poteku preizkusne dobe) kaznivega dejanja ne bo ponovil.

Glede na prikazane statistične podatke se postavlja vprašanje, ali bi bilo primerneje, če bi bil izrek pogojne obsodbe (brez varstvenega nadzorstva) za nekatera kazniva dejanja zakonsko izključen oz. da bi za ta kazniva dejanja v primeru izreka pogojne obsodbe zakon predpisal obvezen izrek varstvenega nadzorstva. Med takšna kazniva dejanja spadajo npr. kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost. Iz statističnih podatkov izhaja, da je bilo v letu 2012 izrečenih 48 pogojnih obsodb, od tega pa le 2 pogojni obsodbi z varstvenim nadzorstvom, kljub temu, da je varstveno nadzorstvo že v osnovi za storilce navedenih kaznivih dejanj primerneje, ne samo zaradi vzpostavitve nadzora, ampak tudi zaradi možnosti napotitve obsojenih oseb v ustrezne psihološke ali druge posvetovalnice, medtem ko v primeru izreka pogojne obsodbe KZ-1 takšnih možnosti ne predpisuje. Varstveno nadzorstvo bi imelo pozitiven učinek tudi za kazniva dejanja, storjena v družini oz. zoper otroke, ter za vsa nasilna kazniva dejanja, saj zakon poleg obiskovanja posvetovalnic omogoča odreditev porabe dohodkov v skladu s preživninskimi dolžnostmi (npt. v primeru kaznivega dejanja neplačevanja preživitve), prepoved druženja z nekaterimi osebami in prepoved približevanja žrtvi ali kakšni drugi osebi ter prepoved dostopa na posamezne kraje (nasilna kazniva dejanja). Obiskovanje posvetovalnic bi bilo primerno tudi za storilce kaznivih dejanj zoper javni promet (kaznivo dejanje povzročitev prometne nesreče iz malomarnosti, kaznivo dejanje predrzna vožnja v cestnem prometu). Pogojna obsodba se na podlagi statističnih podatkov najpogosteje izreka za kazniva dejanja zoper premoženje, čeprav izrekanje pogojnih obsodb za storilce premoženjskih kaznivih dejanj ni primerno, saj so ti praviloma povratniki (Brinc, 2007). Postavlja pa se tudi vprašanje, ali je izrek pogojne obsodbe primeren za kazniva dejanja, katerih posledica je nastanek velike premoženjske škode oz. pridobitev velike premoženjske koristi.

Pozitivna prognoza je temeljni razlog za izrek pogojne obsodbe in ne sme biti le posledica vtisa, ki ga naredi storilec na sodišče, temveč mora temeljiti na skrbni presoji zakonsko predpisanih okoliščin (tretji odstavek 51. člena KZ-1). Čeprav gre za enake okoliščine, ki jih sodišče upošteva pri odmeri kazni, jih mora sodišče pri pogojni obsodbi proučiti iz drugačnega zornega kota, saj sodišče presoja, ali je na podlagi izkazanih okoliščin mogoče pričakovati, da obsojenec kaznivih dejanj v prihodnosti ne bo ponavljal. Po dosednji praksi sodišč je obrazložitev sodbe glede odločitve o izreku pogojne obsodbe ter okoliščin, ki so do takšne odločitve sodišče prepričale, prevečkrat precej skopa in podprta predvsem z argumenti splošne narave, čeprav je zahtevana njihova konkretizacija ter natančna obrazložitev.

Splošno prepričanje je, da pogojna obsodba učinkuje že s samim izrekom. Raziskave o učinkovitosti pogojne obsodbe pri nas dosedaj še nismo opravili, zato odgovora na vprašanje, ali je pogojna obsodba tudi dejansko učinkovita, trenutno nimamo. Učinkovitost pogojne obsodbe bi bilo možno preveriti s podatki o številu povratnikov v času trajanja preizkusne dobe ter s številom preklicev pogojnih obsodb zaradi storitve novega kaznivega dejanja, storjenega v času preizkusne dobe. Vendar Vrhovno sodišče teh podatkov ne spremlja, ampak spremlja le podatke o preklicih pogojnih obsodb za primere, ko je bil preklic pogojne obsodbe rezultat izvedenega postopka za preklic po 506. členu Zakona o kazenskem postopku¹⁹, medtem ko primerov, ko do pride preklica pogojne obsodbe zaradi storitve novega kaznivega dejanja ob kasnejši obsodbi ne spremlja. Teh podatkov pa ne spremlja niti Statistični urad RS, niti Kazenska evidenca na Ministrstvu za pravosodje, zato pogojne obsodbe z vidika njene učinkovitosti na podlagi razpoložljivih podatkov sploh ni mogoče analizirati oz. preveriti.

Dilema o učinkovitosti pogojne obsodbe je pomembna tudi z vidika stroškov, ki jih povzroča delovanje kazenskega pravosodja, saj aktivnosti policije, državnega tožilstva ter sodišča po splošni oceni predstavljajo ogromen strošek države, vendar zaradi odsotnosti oprave ekonomske analize natančnih podatkov še nimamo.

Ali je pogojna obsodba le potuha oz. daje storilcem kaznivih dejanj le potrditev njihovega ravnanja, se sprašuje Svetlič (2011). Prepričan je, da ima slovenska kazenska zakonodaja tri največje napake, in sicer (1) da je kazen oddaljena možnost²⁰, (2) da je pogojna obsodba potuha storilcem in (3) da kazen daje le potvorjeno sporočilo²¹. Po njegovem mnenju je pogojna obsodba dobrodošla le v tistih primerih, ko posamezniku že samo storjeno dejanje predstavlja največjo kazen, zaradi česar mu ne bi bilo smiselno naložiti dodatne kazni. Vendar se v slovenskih kazenskih postopkih izreče kar 77 % pogojnih obsodb, zato *»bo sankcioniranje težko dajalo vtis kategoričnega protiprincipa, če dejanja, ki so odkrita, prijavljena, raziskana, obtožena in razsojena, v večinskem delu niso kaznovana«*. Storilci imajo v času trajanja preizkusne dobe le eno nalogo, in sicer da jih ponovno ne zalotijo. S tem pa kazenski sistem

¹⁹ 506. člen ZKP: (1) Če je v pogojni obsodbi določeno, da bo kazen izrečena, če obsojenec ne vrne premoženjske koristi, ne povrne škode ali ne izpolni kakšne druge obveznosti, obsojenec pa v določenem roku tega ne stori, izvede sodišče, ki je sodilo na prvi stopnji, postopek za preklic pogojne obsodbe na predlog upravičenega tožilca ali oškodovanca, lahko pa tudi po uradni dolžnosti. (2) Če sodišče ugotovi, da obsojenec ni izpolnil obveznosti, ki mu je bila naložena s sodbo, izda sodbo, s katero pogojno obsodbo preklicuje in izreče kazen ali določi nov rok za izpolnitev obveznosti, ali pa odpravi ta pogoj. Če pa spozna, da ni podlage za nobeno od teh odločb, ustavi s sklepom postopek za preklic pogojne obsodbe.

²⁰ Svetlič kazen smatra kot oddaljeno možnost predvsem iz razloga uvedbe predloga za pregona, pri čemer se mu ne zdi smiselno, da se mora žrtev kaznivega dejanja za pregon storilca odločiti za pregon. Predlog za pregon smatra celo kot spodbudo storilcem, da žrtev še naprej zastrašujejo, da predloga za pregon ne poda (Svetlič 2011)

²¹ V zvezi s tem Svetlič obravnava »bagatelnost«, ki jo po njegovem del stroke vpeljuje kot argument za opustitev načelnosti pri sankcioniranju kaznivih dejanj. Po njegovem gre le za razbremenjevanje zavodov za izvrševanje kazenskih sankcij in v povezavi s tem zmanjševanje stroškov. Ne v primeru pogojnih obsodb niti v primeru izrekanja alternativnih sankcij (družbeno koristno delo) storilec ne bo izkusil rigoroznega preloma s svojim principom, in sicer zaradi erozije kvalitete kazni in zaradi potvorjenega sporočila. V tem primeru se storilec daje sporočilo, da ni kršil brezpogojno zavezujočega pravila, ampak da je storil nekaj »bagatelnega«.

uvaja instrument, ki storilcu omogoča, da vztraja pri svojem principu, namesto da se sooči s kategoričnim zanikanjem le-tega.

Preklic pogojne obsodbe je institut, ki v primeru storitve novega kaznivega dejanja sodnikom omogoča transformacijo pogojne obsodbe v prej le določeno zaporno ali denarno kazen. Preklic je obligatoren le v primeru, ko je sodišče storilcu izreklo kazen zapora dveh let ali daljšo kazen, medtem ko ima sodišče v primeru določitve kazni zapora manj kot dve leti ali denarne kazni možnost izbire, ali bo pogojno obsodbo preklicalo ali ne. Pri odločitvi o preklicu pogojne obsodbe sodišče upošteva okoliščine, ki se nanašajo na storjena kazniva dejanja in storilca, predvsem pa na sorodnost storjenih kaznivih dejanj, njihov pomen in nagibe, iz katerih so bila kazniva dejanja storjena. Statistične podatke v zvezi s preklicem pogojnih obsodb zaradi storitve novega kaznivega dejanja ne spremljajo, zato je analiza učinkovitosti pogojne obsodbe v tem pogledu nemogoča.

Kakšne so alternative za zaporno kazen, v kolikor bi se pogojna obsodba izkazala za neučinkovito, je bistveno vprašanje (Brinc, 2007). Splošna ocena je, da pogojna obsodba brez varstvenega nadzorstva nima dolgoročnih pozitivnih učinkov in da je zaradi pogostosti njenega izrekanja potrebno razmišljati v okrepljeni obliki pogojne obsodbe. Zanimiv primer ureditve pogojne obsodbe podaja švedska zakonodaja, ki omogoča, da se obsojencu, ki v času trajanja preizkusne dobe izreče zaporna kazen v trajanju od 7 do 14 dni, prejšnja pogojna obsodba pa ostane v veljavi. Izrečena kratka zaporna kazen se ne šteje za kazen, ampak le kot strožji tretman v času pogojne obsodbe, s katerim se obsojenemu dejansko pokažejo prednosti pogojne obsodbe in neprijetnosti zaporne kazni z namenom, da bo v prihodnje spoštoval obveznosti, določene s pogojno obsodbo. Nekateri vidijo rešitev tudi v uvedbi probacijske službe, katera bi vzpostavila bolj celovito obravnavo obsojenih oseb in bi namesto centra za socialno delo nadzorovala izvrševanje naloženega varstvenega nadzorstva. Probacijsko službo je že uvedla Hrvaška s sprejetjem Zakona o probaciji (NN 153/09). Po zakonu probacijski uslužbenci²² izvajajo postopke, s katerimi poskušajo vplivati na okoliščine, ki so posameznika privedle k storitvi kaznivega dejanja ter na ta način zmanjšati tveganje, da bi obsojenec v prihodnosti kazniva dejanja ponavljal. Vključitev v probacijo je prostovoljna in je po sedanjih ureditvah namenjena le za polnoletne storilce kaznivih dejanj, vendar probacijski posli niso omejeni le na nadzor izvrševanja kazenskih sankcij, ampak so namenjeni tudi nadzoru izvrševanja obveznosti, ki so storilcu naložene s strani državnega tožilstva, postopkom izvrševanja dela v splošno korist, nadzoru izvrševanja varnostnega ukrepa javljanja določeni osebi ali državnemu organu, nadzoru nad izvrševanjem hišnega pripora, nadzoru v primeru pogojnega odpusta ter sodelovanje z organizacijami, ki skrbijo za pomoč in podporo žrtvam in njihovim družinam, oškodovancem in družini storilca. Probacijska služba na Hrvaškem je organizirana na državni in lokalni ravni, in sicer v okviru Ministrstva za pravosodje Hrvaške je organizirana Uprava za probacijo in podporo žrtvam ter pričam, v okviru katere delujeta Sektor za probacijo²³ in Sektor za podporo žrtvam in pričam²⁴, medtem ko na lokalni ravni deluje 12 probacijskih pisarn.

²² Uradniki Uprave za probacijo morajo opraviti izobraževanje, s katerim pridobijo splošna in posebna znanja za opravljanje probacijskih poslov. V letu 2010 je bil razpisan prvi javni natečaj, na podlagi katerega so zaposlili 67 ljudi.

²³ V okviru Sektorja za probacijo delujejo Oddelek za probacijske posle tekom kazenskega postopka, Oddelek za zaščitni nadzor in delo v splošno korist, Oddelek za probacijske posle tekom izvrševanja kazni zapora – pogojni odpust in Oddelek za razvoj in analitiko.

²⁴ V okviru Sektorja za podporo žrtvam in pričam delujeta Oddelek za organizacijo in podporo žrtvam in pričam in Oddelek za razvoj in koordinacijo sistema podpore žrtvam ter pričam.

O uvedbi probacijske službe v slovenski kazenskopравни sistem pospešeno razmišlja tudi Ministrstvo za pravosodje, kar izhaja iz Resolucije o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012 – 2016 in Strategije pravosodje 2020. Ustanovitev probacijske službe bi pomenilo prenos probacijskih dejavnosti na centralizirano in enotno službo za nadzor nad izvrševanjem kazenskih sankcij. Slovenija bistveno odstopa od drugih evropskih držav po organiziranosti izvrševanja kazenskih sankcij, saj je skoraj edina država članica v EU, ki nima probacijske službe še nima ustanovljene. Trenutno so probacijske dejavnosti pri nas porazdeljene med državnim tožilstvom, centri za socialno delo in zavodi za prestajanje kazni zapora, nadzor nad izvajanjem hišnega pripora pa nadzira sodišče samo ali preko policije. Odsotnost osrednjega organa, ki bi na državni ravni skrbel za izvajanje probacije posledično pomeni tudi odsotnost enotno vodenih statističnih podatkov, ki bi omogočali spremljanje izvajanja probacijskih dejavnosti v skladu z navodili Sveta Evrope. Statistični podatki kažejo, da je bilo v letu 2011 od vseh izrečenih zapornih kazni kar 96 % izrečenih kazni zapora²⁵ do dveh let, zato bi lahko alternativne kazni zaporno kazen pogosteje nadomestile, saj bi to pomenilo prostorsko razbremenitev za zapore in finančno razbremenitev za državni proračun. Z namenom čimprejšnje ustanovitve probacijske službe se je Slovenija v letu 2009 včlanila v Evropsko agencijo za probacijo – CEP (The European Organisation for Probation).

4 Zaključek

Pogojna obsodba je najpogosteje izrečena kazenska sankcija pri nas, vendar kljub temu raziskava o njeni dejanski učinkovitosti pri nas še ni bila opravljena. Njeno učinkovitost bi lahko preverili s podatki o številu povratnikov v času trajanja preizkusne dobe ter številu preklicev pogojnih obsodb, vendar spremljanje teh podatkov do danes še nismo vzpostavili, zato odgovora na vprašanje, v kolikšni meri je pogojna obsodba učinkovita, nimamo. Ker pa je iz razpoložljivih podatkov razvidno, da sodišča v pretežni meri izrekajo kratkotrajne zaporne (tudi v okviru pogojne obsodbe) je poleg temeljite analize pogojne obsodbe potrebno vzpostaviti takšen sistem izvrševanja kazenskih sankcij, ki bo število povratnikov v prihodnosti zmanjševal.

Večina evropskih držav rešitev vidi v uvedbi probacijske službe, katera vzpostavlja centralizirano in enotno službo za nadzor nad izvrševanjem kazenskih sankcij. Slovenski kazenskopравни sistem probacijo sicer že pozna v obliki varstvenega nadzorstva, vendar so glede na obstoječo zakonsko ureditev probacijske dejavnosti razdeljene med centri za socialno delo, državnim tožilstvom, zavodi za prestajanje kazni zapora, sodišči ter policijo. Potrebo po uvedbi probacijske službe ugotavlja tudi Ministrstvo za pravosodje, kar izhaja iz Strategije pravosodje 2020 in Resolucije o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete v obdobju 2012-2016.

Naloga kaznovalne politike je, da je usmerjena v doseganje določenega cilja. Kljub temu, da obstoječi Kazenski zakonik (KZ-1) določbe o namenu kaznovanja več ne pozna, je jasno, da je cilj kaznovanja ravno v prevzgojnem učinkovanju na storilce kaznivih dejanj. Koliko pa sedanja kaznovalna politika tak učinek dejansko uresničuje, zaradi odsotnosti statističnih podatkov, ni znano. Zagotovo pa je pomemben premik v razmišljanju Ministrstva za pravosodje o uvedbi probacijske službe, saj bo ta zagotovila bolj celovito in v prevzgojni namen usmerjeno kaznovalno politiko.

²⁵ V ta podatek so zajeti vsi obsojenci, vključno s pogojno obsojenimi.

Literatura

- Brinc, F. (2007). *Penologija – izbrane penološke teme, začasni učni pripomoček za študente v visokošolskem programu Varstvoslovja*. Univerza v Mariboru: Fakulteta za varnostne vede.
- Felc, M. (2010). *Luknjasta pogojna obsodba*. Pridobljeno na <http://www.delo.si/clane/99866> Kazenski zakonik (KZ-1). Ur. list RS, št. 55/08, 39/09.
- Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012 – 2016. Ur. list RS, št. 83/2012.
- Strategija pravosodje 2020. Ministrstvo za pravosodje. Pridobljeno na http://www.mp.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/pomembni_dokumenti/strategija_pravosodje_2020/
- Selinšek, L. (2009). *Kazensko pravo – splošni del in osnove posebnega dela*. Ljubljana: GV Založba.
- Svetlič, R. (2011). *Bagateliziranje kazni in hudi zločini*. Pridobljeno na <http://www.delo.si/mnenja/gostujoce-pero/bagateliziranje-kazni-in-hudi-zlocini.html>
- Zakon o kazenskem postopku (ZKP-UPB8). Ur. list RS, št. 32/2012, 36/2012 Odl. US; U-I-275/10-10, Up-1507/10-20, 55/2012 Odl. US; Up-402/12-16, U-I-86/12-1, 47/2013.
- Zakon o probaciji. Narodne novine, št. 153/09.